

Kitapta verilen metinler dönemin hayat tarzını aktaran resimlerle desteklenmek suretiyle okuyucunun dikkatini çekmektedir. Resimler, bir taraftan okuduğu metinlerin daha kolay anlaşılmasını sağlarken bir yandan da metinlerin arka planını, dönemin zihniye-

ti ve medeniyetiyle ilgili çıkarımlarda bulunmayı sağlamaktadır.

Kitabın teması, “Ön Söz”ün son cümlesinde “Türk gençleri tarihlerini bilmek zorundadır. Tarihlerini bilmeyen milletler, öteki milletlerin kölesi olurlar!” biçiminde ifade edilmiş.

BİRBİRİNİN MÜTEMMİMİ İKİ ESER: ŞİİRİN İZİNDE SÖZÜN GÖLGESİNDE VE OSMANLI ŞİİRİ ÜZERİNE NOTLAR

Kadir Uzun

Ömer Zülfe¹'nin 2011 yılında hazırladığı *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde: Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Kavramlar, Deyimler* ile 2022 yılında hazırladığı *Osmanlı Şiiri Üzerine Notlar* adlı eserler, birbirinin devamı niteliğinde olup okuyucuya Osmanlı şiirinde kapalı olan ifadeler ile ilgili kapı aralamak amacıyla hazırlanmıştır.

Osmanlı şiiri üzerine yapılan çalışmaların gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Ancak bu şiirin anlam dünyasında gün yüzüne çıkmayı bekleyen karanlık noktalar ise hâlâ varlığını korumaktadır. Bu şiir geleneğiyle ortaya konmuş metinlere tek bir pencereden bakmak sağlıklı yorumlar yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Metinlere hem çok yönlü bakabilmek hem de beyitlerde çetrefilli şekilde örülmüş anlam yumağını çözebilmek birtakım bilgilere sahip olmayı gerektirmektedir. Osmanlı şiiri metinleriyle uğraşan Ömer Zülfe, bu minvalde çözümü zor beyitlerde ya-

şadığı güçlükleri beyitlerin ortak noktalarına işaret ederek kaydetmiş, gün geçtikçe elde ettiği yeni bilgiler ve bulduğu yeni örneklerle beyitlerde üzeri sis bulutlarıyla örtülü belirsizlikleri dağıtmayı başarmıştır. Ömer Zülfe, daha önce yazdığı maddelerin bazılarını da düzenleyerek *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde: Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Kavramlar, Deyimler* adıyla 289 maddelik alfabetik bir çalışma hazırlamıştır. Bu çalışmada madde başına alınan sözler

1 Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi.

için üç husus kıstas olarak belirlenmiştir:

İlk olarak Osmanlı şiirine konu olmuş deyim, atasözü ve kalıp sözlerden az bilinen ya da bilindiği hâlde kayıt altına alınmasında fayda görülenler seçilmiştir. Bunlar arasında kaynaklarda deyim ya da atasözü olduğuna dair herhangi bir bilgi olmayanlar da mevcuttur. İkinci olarak farklı şairler tarafından benzer hayal ve düşünceleri ifade etmek için bir arada kullanılan kelime ve ibareler tespit edilerek aralarındaki anlam ilgileri üzerinde durulmuştur. Son olarak kelimelerin sözlüklerde verilen anlamlarından farklılık gösterenlerin oluşturdukları ince imalı yapıları tespit etmek olmuştur. Yine Ömer Zülfe'nin *Osmanlı Şiiri Üzerine Notlar* adlı eserini bu açılarından değerlendirmek gerekmektedir. Ömer Zülfe 2022 yılında yayımladığı bu çalışmasında, çalışmalarında kayda değer gördüğü 150 maddeyi okuyucuya açıklamaktadır. Bu maddelere bakıldığında bazılarının az bilinen atasözü ve deyimler olduğu bazılarının ise sözlüklerde bile karşımıza çıkamayacak yapılardan oluştuğu görülecektir. Yine bir arada kullanıldığında bir mazmunu oluşturan ya da bir hayali süsleyen sözlerin yanında şairlerin çağrışımlarla örererek birlikte kullanmaya özen gösterdikleri kelime ve ibareler de notlar arasında yer almaktadır.

Ömer Zülfe, her iki eserinde de maddeleri oluştururken mümkün oldukça ana kaynaklara başvurmuştur. Kaynaklarda bilgi bulunmayan maddeleri açıklarken beytin bağlamını dikkate alarak yorumlar getirmektedir. En nihayetinde bu yorumların yazarın görüşleri olduğu, beyitler tenkit ve tahlil edilirken göz önünde bulundurulmalıdır. Ömer Zülfe, maddelerin şahit beyitlerini günümüz Türkçesinin söz dizimine uygun şekliyle de aktarmaktadır. Her iki eserin "Kaynakça" kısmında okuyucu-

yu çok zengin bir bibliyografya karşılamaktadır. "Kaynakça" incelendiğinde yazarın birincil ve muteber kaynaklara başvurduğu görülecektir. Ömer Zülfe, her iki eserini de madde başına aldığı sözlerin bulunduğu "Dizin" ile bitirmektedir.

Ömer Zülfe her iki çalışmasında da **"el-lerde manşib dest-mâl"** sözünü madde başına almıştır. Ancak son çalışmasında, bu maddeyi açıklarken daha önce değindiği bu atasözleriyle ilgili olarak yeni bulunduğu bilgilerle sözün özünü teşkil eden **"manşib"** ve **"dest-mâl"** ilgisini kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde açıkladığını belirtmektedir (Zülfe, 2022: 66).

Her iki eserin hazırlanışını göstermesi adına *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde* adlı eserde yer alan ve sözlüklerde pek de karşımıza çıkmayacak "ölmez oğul" maddesini paylaşıyoruz:

“ölmez oğul: Bu ibarenin ‘söz, şiir; eser’ anlamına geldiği anlaşılıyor. Arapça-daki *Oğul atanın sırrıdır* meselinin ifade ettiği fikir hükümünce insanın adını yaşatacak, soyunu devam ettirecek evlâdıdır. Ancak o da sonunda yitip gidecektir. Bu hakikatten de hareketle şairler, adlarını sürekli yaşatacağına inandıkları için şiire *ölmez oğul* adını vermişler:

kişiye ölmez oğuldur kelâmı hâletiyâ olursa pāk eger bīkr-i fikri çün meryem (Hâletî: *Dīvân*: G.538/5)

[= Ey Hâletî, içindeki el değmemiş fikirler Meryem gibi tertemiz olan söz, bir kimseye ölmez oğuldur.]

Şu beyitte adalet ölmez oğul olarak nitelendiriliyor:

velî nūşīrevān gitdi cihānda zindedür adı

iki ölmez oğullar edinüpdür ‘adli vü dādı (Zâtî: *Dīvân*: G.1816/3)

[= Her ne kadar Nuşirevan ölmüşse de adaleti ve hakkı, iki ölmez oğul edindiği için adı hâlâ yaşamaktadır.]

Sağlam ve dayanıklı olması sebebiyle bakıra da *ölmez oğul* denir.² (Zülfe 2011, s. 161).

Ömer Zülfe’yi bu iki çalışması için kutluyoruz. Eskilerin tabiriyle sayı meşkûr olsun³.

Kaynaklar

Zülfe, Ömer, *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde: Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Kavramlar, Deyimler*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

Zülfe, Ömer, *Osmanlı Şiiri Üzerine Notlar*, Yeditepe Akademi Yayınevi, İstanbul 2022.

2 Nurettin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, I. C, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 38.

3 **Sa’yiniz meşkûr olsun:** “Emeğin, gayretin boşa gitmesin, bu çalışman herkesin teşekkürünü, takdîrini kazansın” anlamında özellikle eser veren kimselere söylenir. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010, s. 1068.